

AZ AKADÉMIAI ÉLET HÍREI

Ünnepi tudományos ülés Kiss Árpád Zoltán 70. születésnapja alkalmából

Ünnepi alkalomból gyűltünk össze 2009. május 21-én Debrecenben az MTA Atommagkutató Intézetében; munkatársak, tanítványok, családtagok és barátok: *Kiss Árpád Zoltán* a fizikai tudomány doktora, az ATOMKI tudományos tanácsadója, a Debreceni Egyetem nyugalmazott egyetemi tanára, ebben az évben tölti be 70. életévét.

1963-ban szerzett diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Pályáját a KLTE Kísérleti Fizikai Intézetében kezdte, majd 1967-ben az Atommagkutató Intézetbe került. 1979-ben szerezte meg a fizikai tudomány kandidátusi fokozatát, majd 1994-ben a fizikai tudomány doktora címet. Eközben az ATOMKI tudományos igazgatóhelyettese lett. Kapcsolata az egyetemmel nem szakadt meg. Részt vett mind a graduális, mind a posztgraduális fizikusképzésben, később pedig a környezettudományi szak fizika szakirányának indításában, és ott a fizikával kapcsolatos tárgyak gondozásában. Oktatómunkájának elismeréseképpen 1995-ben egyetemi magántanári címet kapott, 2001-ben pedig kinevezték a Debreceni Egyetem egyetemi tanárává. Közben átvette a KLTE–ATOMKI (jelenleg a DE – TTK ATOMKI) Környezetfizikai Tanszék vezetését. Irányításával valósult meg az egyetem és az ATOMKI közös beruházása, amelynek során az ATOMKI területén az egyetemi oktatás számára modern létesítményeket hoztak létre: hallgatói laboratóriumok, alacsony háttérű radioaktív laboratórium, C szintű izotóplaboratórium.

A tudományos ülést *Koltay Ede*, az ATOMKI emeritus tanácsadója nyitotta meg, akinek Árpád egykor diplomamunkása volt. Előadásában Árpád tudományos tevékenységének áttekintését adta, különös tekintettel a korai szakaszra, az ATOMKI Van de Graaff gyorsítójának építésével kapcsolatban elért gyorsítófizikai eredményeire.

A megnyitót három tanítvány előadása követte. Elsőként *Fülöp Zsolt*, az ATOMKI jelenlegi igazgatója beszélt. Egy régi, Árpád által 1979-ben készített, *Atommagfizikai vizsgálatok a Doppler-effektus felhasználásával* című poszterből kiindulva megmutatta, hogy az ott a szisztematikus hibák kiküszöbölésére alkalmazott eljárás mennyire fontossá válhat a nukleáris asztrofizikában is. Így 2009-ben ugyanezt a módszert kell alkalmazni az asztrofizikai szempontból érdekes magreakcióknál a küszöb alatti nívó-élettartamok meghatározásában. Tehát a régi poszter új címe *Asztrofizikai vizsgálatok a Doppler-effektus felhasználásával* lehetne.

A második előadó e cikk szerzője. Az előadás pillanatképeket mutatott be a pásztázó ionmikroszkop

Az ünnepelt

életéből. A kezdetek 1992-re nyúlnak vissza. Ekkor nyerte el Koltay Ede műszerközponti pályázatával az OTKA támogatását a mikroszkop főbb egységeinek beszerzésére. Anyagi okokból akkor nem gondolhattak a teljes rendszer megvásárlására. Így az Árpád által 1993-ban meghirdetett PhD ösztöndíjra felvett fiatalnak lett a témája, hogy jelentős fejlesztő munka eredményeképpen a berendezést „kulcsra kész” állapotba hozza. 1995 januárjára sikerült az első mikronyalábot előállítanunk a mérőkamrában, majd 1996-ban meg is jelent publikációnk az első alkalmazásokról. Azóta számos PhD-, diplomamunka, TDK-dolgozat és tudományos cikk készült a mikroszkopnál.

A tudományos ülés harmadik előadója *Szíki Gusztáv*, Árpád legfiatalabb végzett doktorandusza volt, aki a doktori témájáról beszélt. Kitért többek között a standard nélküli abszolút koncentráció-meghatározás kérdésére, amely a magreakció-analitikánál pontos kísérleti hatáskeresztmetszet-adatok felhasználását igényli. Ezek az adatok a protonok által keltett gamma-emissziós (PIGE) módszer esetében jórészt már rendelkezésre állnak. A deuteronnalábbal végzett hasonló módszernél (DIGE) az adatok még hiányosak. Előadásában bemutatta a legkönnyebb elemekre kapott gamma-keltési hatáskeresztmetszeteket, végezetül pedig a DIGE módszer alkalmazását a magyarországi őskori inkrusztált kerámiák¹ vizsgálatára.

A Debrecenből, Budapestről és a határon túlról, Kolozsvárról érkezett méltatásokat és jókívánságokat

¹ Az Olvasó e témáról részletesen tájékozódhat Szíki Gusztáv korábban megjelent írásában, *Fizikai Szemle* 56/1 (2006) 10–13.

az ünnepelt köszönte meg. Az állófogadást *Beke Dezső* a DE Fizikai Tudományok Doktori Iskolájának vezetője nyitotta meg pohárköszöntőjével, amelyben méltatta Kiss Árpádnak a doktori iskolában kifejtett tevékenységét.

E rövid összefoglaló végén még egyszer jó egészséget, boldog nyugdíjas éveket kívánok Árpádnak, és azt, hogy még sok éven át dolgozhassunk együtt.

Rajta István
MTA ATOMKI, Debrecen

Sarkadi Lászlót, az MTA Atommagkutató Intézete tudományos tanácsadóját tagjává választotta az Academia Europaea (London).

Academia Europaea tagságáról az oklevelet az Akadémia legutóbbi közgyűlésén 2008. szeptember 18-án vette át Liverpoolban.

A TÁRSULATI ÉLET HÍREI

Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Közhasznúsági jelentése a 2008. évről

A Fővárosi Bíróság 1999 április hó 26-án kelt 13. Pk. 60451/1989/13. sz. végzésével a 396. sorszám alatt nyilvántartásba vett Eötvös Loránd Fizikai Társulatot közhasznú szervezetnek minősítette. Ennek megfelelően a Társulatnak beszámolási kötelezettsége teljesítése során a közhasznú szervezetekről szóló (módosított) 1997. évi CLVI. törvény, a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint a számviteli beszámolóval kapcsolatban a számviteli törvény szerinti egyéb szervezetek éves beszámoló készítésének és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 224/2000 (XII.19) Korm. sz. rendeletben foglaltak szerint kell eljárnia. A jelen közhasznúsági jelentés az említett jogszabályok előírásainak figyelembevételével készült.

I. rész – Gazdálkodási és számviteli beszámoló Mérleg és eredménykimutatás

A Társulat 2008. évi gazdálkodásáról számot adó mérlegét a jelen közhasznúsági jelentés 1. sz. melléklete tartalmazza. A 2. sz. mellékletként csatolt eredménykimutatás szerint jelentkezett –13 eFt tárgyévi eredmény a mérlegben tőkeváltozásként kerül átvezetésre.

Költségvetési támogatás és felhasználása

Az állami költségvetésből származó, közvetlen támogatást a Társulat 2008-ban nem kapott, a pályázati úton elnyert támogatásokat a 2. sz. mellékletben foglalt eredménykimutatás tartalmazza. A 2007. évi SZJA 1%-ának a Társulat céljaira történt felajánlásából a tárgyévben 1029 eFt bevétele származott. Ezt az összeget a Társulat teljes egészében a *Fizikai Szemle* nyomdai költségeinek részleges fedezeteként használta fel.

Kimutatás a vagyon felhasználásáról

E kimutatás elkészítéséhez tartalmi előírások nem állnak rendelkezésre, így a Társulat vagyonának felhasználását illetően csak a mérleg forrásoldalának

elemzésére szorítkozhatunk. A Társulat vagyonát tőkéje testesíti meg, amely a tárgyév eredményének figyelembevételével 13 eFt értékben csökkent. Így az 1989. évi állapotot tükröző induló tőkéhez (7 581 eFt) képest a tárgyév mérlegében mutatkozó, halmozott induló tőkeváltozás (–2 328 eFt) ezzel az értékkel növekedett, értéke tehát jelenleg –2 341 eFt. Így a Társulat saját tőkéjének jelenlegi, a mérleg szerint és a tárgyév eredményének figyelembevételével számított értéke 5 240 eFt, szemben a tárgyévet megelőző, 2007. évre vonatkozó, hasonlóképpen számított 5 253 eFt tőkeértékkel.

Cél szerinti juttatások

A Társulat valamennyi tagja – a fennálló tagsági viszony alapján – a tagok számára természetben nyújtott, cél szerinti juttatásként kapta meg a Társulat hivatalos folyóirata, a *Fizikai Szemle* 2008-ban megjelentetett évfolyamának számait.

Kiemelt támogatások

A Társulat 2008-ban cél szerinti, a Khtv. 26. §. c.) pontjának hatálya alá eső feladatainak megoldásához az alábbi támogatásokban részesült (a vonatkozó rendeletben megadott forrásokra szorítkozva, ezer Ft-ban):

• Központi költségvetési szervtől	0 eFt
• Elkülönített állami pénzalapoktól	0 eFt
• Helyi önkormányzatoktól	160 eFt
• Kisebbségi területi önkormányzatoktól	0 eFt
• Települési önkormányzatok társulásától	0 eFt
• Egészségbiztosítási önkormányzattól	0 eFt
• Egyéb közcélú felajánlásból	0 eFt

A fenti összesítés magában foglalja a megadott források helyek alsóbb szervei által nyújtott támogatásokat is.

Vezető tisztségviselőknek nyújtott juttatások

A Társulat vezető tisztségviselői ezen a címen 2008-ban semmilyen külön juttatásban nem részesültek. A

tisztviselők a Társulat tagjaiként, a Társulat valamennyi tagjának a tagsági viszony alapján járó cél szerinti juttatásként kapták meg a *Fizikai Szemle* 2008. évi évfolyamának számait.

II. rész – Tartalmi beszámoló a közhasznú tevékenységről

A közhasznú szervezetként való elismerésről szóló, a jelentés bevezetésében idézett bírósági végzés indokolásában foglaltak szerint a Társulat cél szerinti tevékenysége keretében a Khtv. 26.§. c) pontjában felsoroltak közül az alábbi közhasznú tevékenységeket végzi:

- (3) tudományos tevékenység, kutatás
- (4) nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés;
- (5) kulturális tevékenység;
- (6) kulturális örökség megővése;
- (9) környezetvédelem;
- (19) az euroatlanti integráció elősegítése.

A tudományos tevékenység és kutatás területén a tudományos eredmények közzétételének, azok megvitatásának színteret adó tudományos konferenciák, iskolák, előadói ülések, valamint más tudományos rendezvények szervezését és lebonyolítását emeljük ki.

A hazai és nemzetközi részvétellel megtartott, és a Társulat, illetve szakcsoportjai által rendezett tudományos, szakmai továbbképzési célú és egyéb rendezvények közül meg kívánjuk említeni az alábbiakat:

- a Statisztikus Fizikai Szakcsoport *Statisztikus fizikai nap* című rendezvénye, Budapest, 2008. március 19-én;
- a Sugárvédelmi Szakcsoport *33. Sugárvédelmi továbbképző tanfolyama*, Hajdúszoboszló, 2008. május 6–8;
- a Diffrakciós és az Anyagtudományi Szakcsoport *őszi iskolája*, Gyöngyöstarján, 2008. október 1–3;
- a Részecskefizikai Szakcsoport *elméleti fizikai iskolája*, Budapest, 2008. augusztus 25–30;
- az Ortway Kollégium keretében rendezett *Marx György Emlékülés* 2008. május 24-én;
- *Öveges József Verseny* döntője, Győr, 2008. május 23–25;
- *Eötvös Fizikaverseny* (több helyszínen) 2008. október 17-én;
- *Nemzetközi Csillagász Nyári Iskola*, Keszthely, 2008. június 2–13;
- *CERN Kutatói utánpótlás és tebetségnevelés*, tanártovábbképzés, 2008. augusztus 16–24;
- *JVC-12/EVC-10 Nemzetközi Vákuumfizikai Konferencia*, Balatonalmádi, 2008. szeptember 21–26;
- *IUVSTA Workshop*, Siófok, 2008. szeptember 14–17;
- *IUVSTA Végrehajtó Bizottsági ülés*, Budapest, 2008. szeptember 26–28.

A Társulat elnöksége – a rendszeresen megtartott elnökségi ülésekhez csatlakozóan – nyilvános klubdelutánt szervezett.

A Társulat szakcsoportjainak egyéb tevékenységét érintve ki kell emelnünk a Részecskefizikai, a Termodynamikai, valamint a Vákuumfizikai Szakcsoport szemináriumszervező munkáját. E rendszeresen tartott szemináriumok, előadói ülések a szakmai közélet értékes fórumai.

A Társulat szakcsoportjai és területi csoportjai a külön említettekén kívül – önállóan, vagy a fizika területén működő kutatóhelyekkel közösen, egyedi jelleggel vagy rendszeres időközönként – számos alkalommal rendeztek szakmai jellegű összejeveleteket, előadói üléseket, tudományos és ismeretterjesztő előadásokat, szervezték tagjaik részvételét külföldi szakmai konferenciákon.

A nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés és a kulturális tevékenység területein végzett szerteágazó munka zöme a Társulat oktatási szakcsoportjai, valamint területi csoportjai szervezésében folyt. A fizikatanári közösség számára módszertani segítséget, a tapasztalatcsere és szakmai továbbképzés lehetőségét kínálták a két oktatási szakcsoport által 2008-ban is megrendezett, elismert továbbképzésként akkreditált fizikatanári anketok, így

- az *51. Középfiskolai Fizikatanári Anket és Eszközkiállítás*, Békéscsaba, 2008. március 26–30;
- a *32. Általános Iskolai Fizikatanári Anket és Eszközkiállítás*, Gyula, 2008. június 25–28.

A Társulat szervezésében fizikatanárok 45 fős csoportja vett részt 2008. augusztus 16–24 között a CERN-ben magyar nyelven megtartott szakmai továbbképzésen.

A Társulatnak a képességfejlesztés szolgálatában álló versenyszervező tevékenysége az általános iskolai korosztálytól kezdve az egyetemi oktatásban résztvevőig terjedően kínál felmérési lehetőséget a fizika iránt fokozott érdeklődést mutató diákok, hallgatók számára. A területi szervezetek többsége szervez helyi, megyei, adott esetben több megyére is kiterjedő vagy akár országos részvételű fizikaversenyeket. Ezek részletes felsorolása helyett csak meg kívánjuk említeni, hogy a 2008-ban szervezett és lebonyolított, adott esetben több száz főt is megmozgató versenyek száma változatlanul meghaladja a húszat. Ezek között számos olyan is szerepel, amelyek hosszabb idő óta évente rendszeresen kerülnek megrendezésre.

A Társulat 2008-ban is megrendezte hagyományos, országos jellegű fizikaversenyeit (Eötvös-verseny, Ortway-verseny, Mikola-verseny, Öveges-verseny, Szilárd Leó Fizikaverseny). A korábbi évekhez hasonlóan 2008-ban is a Társulat szervezte meg a résztvevők kiválasztását és a magyar csapat felkészítését az évenkénti fizikai diákolimpiára.

A Társulat Elnöksége és oktatási szakcsoportjai a beszámolási időszakban kiemelt feladatuknak tekintették a fizikának – és általában a természettudományoknak – a közoktatásban betöltött szerepével való foglalkozást. Véleményezték az OKNT-nek e tárgyban készített javaslatait, és maguk is megfelelően kiérlelt javaslatokkal fordultak az Oktatási és Kulturális Minisztériumhoz.

A 2008. év mérlege

Megnevezés	Előző év (eFt)	Tárgyév (eFt)
<i>A. Befektetett eszközök</i>	1 605	1 197
<i>B. Forgóeszközök</i>	3 454	6 326
Követelések	534	342
Pénzeszközök	2 920	5 984
<i>C. Aktív időbeli elhatárolások</i>	7 516	11 697
Eszközök (aktívák) összesen	12 575	19 220
<i>D. Saját tőke</i>	5 253	5 240
Induló tőke	7 581	7 581
Tőkeváltozás	-1 910	-2 328
Tárgyévi eredmény	-418	-13
<i>F. Kötelezettségek</i>	7 020	13 367
<i>G. Passzív időbeli elhatárolások</i>	302	613
Források (passzívák) összesen	12 575	19 220

A területi csoportok ismeretterjesztő rendezvényei közül kiemelendők tartjuk

- a Baranya megyei csoport *Kis esti fizika* című, hagyományos előadássorozatát;
- a Fejér megyei csoport ismeretterjesztő előadásait;
- a Hajdú megyei csoport által 29. alkalommal megrendezett debreceni *Fizikusnapokat*;
- a Békés megyei csoport *Játsszunk fizikát!* című interaktív kiállítását;
- A Csongrád megyei csoport ismeretterjesztő rendezvényeit.

A továbbképzésben, szakmai ismeretterjesztésben és az információs szolgáltatásban betöltött szerepe mellett a tehetséggondozás feladatait is szolgálja a Társulat folyóirat-kiadási tevékenysége. A Társulat 2008-ban kiadta a Társulat havonta megjelenő hivatalos folyóirata, a *Fizikai Szemle* 58. évfolyamának számait. A Társulat tagjainak tagsági jogon járó Fizikai Szemle megtartotta elismert szakmai színvonalát, változatlanul a magyarul beszélő fizikustársadalom egyik igen jelentős összefogó erejének tekinthető. A Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok kiadását 2007. január 1-jétől a MATFUND Alapítvány vette át, de a lapulajdonosok egyikeként a Társulat továbbra is közreműködik a lap megjelentetésében.

Az euroatlanti integráció elősegítése szolgálatában állt a Társulat nemzetközi tevékenysége, amellyel a hazai fizika nemzetközi integrálódásának folyamatát kívántuk erősíteni. Az Európai Fizikai Társulat (EPS) alapító tagegyesületeként a Társulat választott képviselői útján is tevékeny részt vett az EPS munkájában.

Eredménykimutatás a 2008. évről

Megnevezés	Előző év (eFt)	Tárgyév (eFt)
<i>A. Összes közhasznú tevékenység bevétele</i>	50 643	61 957
Közh. célú műk.-re kapott támogatás	14 884	13 032
Központi költségvetéstől	0	0
Helyi önkormányzattól	140	160
Egyéb	14 744	12 872
ebből SzJA 1%	1 319	1 029
Pályázati úton elnyert támogatás	4 560	11 386
Közh. tevékenységből származó bevétel	22 291	28 440
Tagdíjból származó bevétel	8 498	8 766
Egyéb bevétel	410	333
<i>B. Vállalkozási tevékenység bevétele</i>	0	0
<i>C. Összes bevétel</i>	50 643	61 957
<i>D. Közhasznú tevékenység ráfordításai</i>	51 061	61 970
Anyagjellegű ráfordítások	35 568	47 264
Személyi jellegű ráfordítások	14 034	12 943
Értékcsökkenési leírás	576	791
Egyéb ráfordítások	883	973
<i>E. Vállalkozási tevékenység ráfordításai</i>	0	0
<i>F. Összes ráfordítás (D+E)</i>	51 061	61 970
<i>G. Adózás előtti eredménye (B-E)</i>	0	0
<i>I. Tárgyévi vállalkozási eredmény (G-H)</i>	0	0
<i>J. Tárgyévi közhasznú eredmény (A-D)</i>	-418	-13

Kulturális örökség megóvása: Eötvös Loránd emléktábla és síremlék koszorúzása.

A kutatás területén elért eredmények elismerésére a Társulat 2008-ban is odaítélte tudományos díjait, amelyek közül a Schmid Rezső-díj (*Gubicza Jenő*), a Jánossy Lajos-díj (*Kun Ferenc*), Bródy Imre-díj (*Rajta Ferenc*), Novobáczky Károly-díj (*Takács Gábor*), Szalay Sándor-díj (*Tőkési Károly*), a Felsőoktatási díj (*Dávid Gyula*) került kiadásra. A Társulat Küldöttközgyűlése a 2008. évi Prométeusz-éremet *Végh Lászlónak*, az Eötvös Társulat érmét *Gergely Györgynek*, valamint a Társulat Emlékplakettjét *Kármán Tamásnak*, *Molnár Lászlónak* és *Nagy Zsigmondnének* ítélte oda. Az általános és középiskolai tanároknak adományozható Mikola Sándor díjat 2008-ban *Zátonyi Sándor* középiskolai tanár és *Szelecz László* általános iskolai tanár kapta.

Ericsson díjat kaptak 2008-ban: *Csákány Antalné*, *Jármezei Tamás*, *Nagy Anett*, *Orbán Edit*, *Piláth Károly*, *Sebestyén Zoltánné*.

Az Alapítvány a Magyar Természettudományos Oktatásért Rátz Tanár Úr Életműdíjat *Kugler Sándorné* és *Vastagh György* kapta.

